

EL PAPER DE LES NOVES TECNOLOGIES EN L'EDUCACIÓ INFANTIL I PRIMÀRIA

A càrrec de Joan Majó (exministre d'indústria del Govern de l'Estat)

Data: maig 2001

Lloc: CEIP Vila Olímpica. C/ Carmen Amaya, 2

1. [El paper de l'escola en un moment de canvi social](#)
2. [De la Societat industrial a la Societat de la Informació: noves professions per a noves necessitats](#)
3. [Viure un moment de canvi social](#)
4. [La informació: era un recurs escàs i ara és sobreabundant](#)
5. [La velocitat de la informació accelera el cicle biològic dels coneixements](#)
6. [La ruptura de la Societat Industrial amb la Societat del Coneixement: cap a un nou model de convivència](#)
 - 6.1 [Cap a la desmaterialització del consum](#)
 - 6.2 [Cap a la no coincidència del binomi espai-temps del lloc de treball](#)
 - 6.3 [Cap a l'augment de l'autonomia personal](#)

1. El paper de l'escola en un moment de canvi social

Quan hi ha un títol com aquest, les noves tecnologies en l'educació, hi ha una mica el perill de pensar que les noves tecnologies i l'educació s'han d'enfocar com si les noves tecnologies fossin una nova eina per a l'educació, és a dir, des de la perspectiva de les noves eines que la tecnologia dona sobre el món de l'educació. Quan faig alguna xerrada a mestres, sempre els dic "compte, no us vinc a explicar com les noves tecnologies us poden ajudar en el món de l'educació, sinó que us he d'explicar més aviat el contrari: com les noves tecnologies us crearan problemes en el món de l'educació".

Jo tinc sovint la impressió que ja comenceu a posar-hi esforç, però als meus néts, en aquesta escola, els esteu educant per viure en una societat en la qual quan ells hi arribin ja no existirà. Tinc la sensació que en un moment de trànsit social important, en un moment de canvi de model social, la que hauria d'anar per davant és l'escola, perquè, en el fons, l'escola és la que prepara la gent per a més endavant, i si l'escola no va per endavant d'aquest trànsit social es produirà aquest fenomen: que preparem els nanos i els joves per viure en un món que quan hi arribin trobaran que és diferent. Per tant, el que us vinc a explicar és que **les noves tecnologies no són importants perquè donin eines noves a l'educació: són importants perquè provoquen un canvi social que obliga a repensar l'educació**, que és una cosa més profunda que si són eines noves o no. És a dir, vinc a parlar sobre el canvi social que suposen les noves tecnologies i com això afecta a l'educació.

2. De la Societat industrial a la Societat de la Informació: noves professions per a noves necessitats

Ens creiem que hi ha un canvi social: ara està molt de moda parlar de la nova societat, de la nova tecnologia... Tot és nou, però a mi em sembla que no acabem de captar del tot que de veritat estem entrant en un nou model social, una nova manera de conviure, una nova manera de convivència, de la mateixa manera que deia aquell francès (sense saber-ho, tots parlem amb prosa), resulta que tots estem vivint en el que hem dit societat industrial, un model que els psicòlegs han dit Societat Industrial. Vol dir que és una societat en la qual la importància que ha tingut la indústria ha organitzat un model de convivència, basat en el fet industrial.

És a dir, la societat catalana dels anys 70 estava constituïda des del punt de vista econòmic de la següent manera: el 10% de la població activa es dedicaven a produir aliments, un 50 i escaig per cent es dedicava a la indústria i l'altre tant per cent que resta es dedicava al sector serveis.

Jo no sóc capaç de fer una previsió, però penso que en la societat catalana, d'aquí a 15 anys, el 5% produirà aliments, el 15% seguirà construint coses, i es produirà i fabricarà tant com

ara, però la quantitat de personal dedicat a aquestes tasques baixarà espectacularment. La societat industrial s'ha acabat, però el que no s'ha acabat és la indústria. El fet que un 80% de la gent faci altres coses vol dir que no serà una societat industrial ni podrà estar organitzada en funció de la societat industrial. Llavors, què farà l'altre 80%: estaran a l'atur? Per sort, no és cert: estarà en el sector serveis, per dir-ho d'alguna manera.

Jo tinc la impressió que un 40% de les persones estaran en serveis que tindran a veure en l'elaboració d'informació, en el procés d'informació, en la distribució d'informació, en la generació de coneixement, la distribució de coneixement, l'intercanvi de coneixement i la utilització de coneixement. És a dir: en serveis relacionat amb la informació i el coneixement. L'altre 40% farà serveis relacionats amb l'atenció directa als problemes de les persones: serveis de proximitat o serveis socials.

Avui dia un empleat d'un banc està processant informació: tot allò que és financer no és més que procés d'informació -entre d'altres coses, perquè no sé si us heu adonat que el diner ja només es procés d'informació: a Europa només existeix una moneda des de fa tres anys i no l'hem vista mai! I comptem amb pessetes -una pesseta és una fracció de l'euro- però l'única que existeix és l'euro. Tenint en compte que cada vegada utilitzem més el diner electrònic, que cada cop més és diner-informació (és a dir: el nivell patrimonial, el nivell de riquesa depèn del saber: prems un botó, surt un paper i si surt vermell, fumut, i si surt negre i la xifra és maca, doncs molt bé...), si volem traspasar diner l'únic que fem és passar informació d'un lloc a un altre. Quan et donen un crèdit no et donen els diners, t'apunten un número en un paper i aquests diners no són teus, és pura informació.

Des d'aquest punt de vista, **una bona part de la societat estarà fent coses relacionades amb la informació, amb l'elaboració de coneixement, la preparació de coneixement, i l'altra part cada vegada estarà més abocada a resoldre problemes directes de les persones:** sigui problemes normals, siguin una mica especials, ara ja hi ha que resolen problemes especials, i per tant els serveis socials es veuen molt com una mica per persones amb necessitats especials, i això serà cada vegada més corrent.

Els que sou mestres esteu en la frontera d'aquests dos tipus de serveis, perquè **el servei d'educació s'ha entès sobretot com un servei de transmissió de coneixements, i cada vegada menys serà un servei de transmissió de coneixements i serà més un servei per resoldre problemes de persones -entre d'altres coses, transmetre coneixements.**

3. Viure un moment de canvi social

Per què m'atreveixo a dir que som en un canvi social? La veritat és que passen moltes coses, però que tots acceptem allò que diuen revolució de les noves tecnologies, què vol dir? Què ha passat? No han passat gaires coses, però sí que ens han inflat el cap amb moltes coses. Jo diria que n'han passat dues, i quasi podríem dir que tres.

- En aquests últims vint anys **hem desenvolupat tecnologies que ens permeten fer tot el que vulguem amb els números.** Som capaços de processar números en quantitats impressionants; som capaços d'emmagatzemar números en quantitats brutals, en espais impressionants de tan petits com són; som capaços d'enviar números de manera instantània d'aquí cap allà a una velocitat impressionant, i a l'altre cantó de la terra. És a dir, respecte al que és operar amb números, hem fet caure qualsevol barrera d'espai, de temps i de velocitat. Per exemple, la sala d'ordinadors que controlava l'arribada de l'home a la Lluna tenia una capacitat de processament en milions d'operacions per segon més petita que la que portem ara en un telèfon mòbil.

- **Hem après a posar qualsevol informació en forma de números o digitalització.** La gran capacitat de moure números en un sentit o en un altre ha fet que franquegèssim una barrera en el concepte de la transmissió de la informació, que és la barrera que representa la Xarxa.

- Mentre anaven augmentant la capacitat de transmetre informació, seguíem amb el concepte que transmetre informació era un emissor-molt receptors (la ràdio, la televisió). Fins que la capacitat d'enviar en tots sentits ha estat tan grossa que **tothom que és a la Xarxa és emissor i receptor, i aquest fet representa una revolució social fonamental, perquè ja**

canvia el concepte de la tipologia del que és la informació.

4. La informació: era un recurs escàs i ara és sobreabundant

Aquestes tres coses ens posen enfront d'una situació nova i ens fan entrar en una societat en la qual canvia la relació entre les persones i la informació. Penso que estem enfrontant-nos a un canvi social com a conseqüència del que jo en diria la relació entre la persona i la informació: en primer lloc, perquè significa que estem deixant una societat en la qual la informació era un recurs escàs, i entrem en una societat en la qual la informació és un recurs sobreabundant -sinó excessiu. Això, per a les persones i les organitzacions és fonamental.

El nostre cervell és capaç de fer moltes coses -una d'elles és rebre informació, processar-la i generar coneixements. El que és útil per a la nostra vida no és la informació, sinó el coneixement. El que necessitem és informació per elaborar coneixement. I estem acostumats a pensar que aquella persona que no té prou coneixements és perquè no ha tingut prou informació i cada vegada és més veritat que moltes persones no tenen prou coneixements, o perquè no hagin tingut informació, sinó per un excés d'informació. És dir, que **la dificultat d'elaborar coneixements no és conseqüència de la manca d'informació sinó de excés d'informació.**

La capacitat de les entrades al cervell és la que és, i si hi ha més informació disponible que la capacitat d'entrada, l'entrada es saturarà i, per tant, no entrarà tota la informació disponible. I no hi ha res que garanteixi que la que entra sigui la que necessita, i la que no necessitem tapa aquella que realment necessitem, amb la qual cosa ens veiem obligats a pensar en l'absoluta necessitat d'elaborar una metodologia de filtratge previ de la informació a nivell personal i a nivell organitzatiu. Les organitzacions ja ho fan: cada vegada, al matí, quan em trobo el resum de premsa, ja és algú que ha pensat perquè no hagi de llegir-me tots aquells diaris, que ha seleccionat aquelles notícies que suposem que m'interessen. Jo sempre he pensat que qui carai ha decidit que el que m'interessa és això i no una altra cosa... És a dir, que hi ha algú que ha filtrat, ha seleccionat, ha valorat i elaborat una informació més reduïda. Les empreses amb tot això han avançat moltíssim. El bo d'aquest servei és que el valorem.

L'origen dels portals és també això. Però què és un portal? Què serà, en el futur, un portal bo? No només aquell que et digui tot allò de l'Elton John, sinó aquell que et digui que això i allò no cal que t'ho miris, i que això, allò i allò està repetit amb això, i que això ja està passat... I a poc a poc aquesta tasca de preparació d'aquesta informació anirà cada vegada més basant-se no només en criteris objectius de la qualitat de la informació, sinó en criteris subjectius de l'interès per cadascuna d'aquestes persones per aquesta informació. Per tant, no li diràs el mateix a una persona que a una altra. Perquè no tothom que vol saber coses de l'Elton John vol saber el mateix. Per tant, **aquesta tasca de filtratge de preparació de la informació és una tasca que tindrà un component de valorar la informació en si, de valorar la seva qualitat, de valorar la seva fiabilitat, de valorar la seva vida, però al mateix temps anirà aprenent a poc a poc què és el que a l'usuari d'aquella informació li interessa** i, per tant, rectificar la selecció en funció dels interessos.

Això que estem fent a nivell organitzatiu: caldrà que cada persona ho faci ella mateixa, i caldrà que una part d'aquesta activitat ho faci el cervell -i, per tant, caldrà una educació que d'alguna manera ens ensenyi a valorar i seleccionar informació abans de processar-la, i que ens ensenyi a donar més importància a la qualitat que a la quantitat, i que ens ensenyi a veure quan una cosa està ocupant un lloc que no cal. Això, crec jo, són habilitats humanes per a les quals el cervell està preparat però no està educat, i l'educació haurà de fer-ho des de les primeres etapes de la vida. Per exemple, de la mateixa manera que fa uns anys que ens hem adonat que no cal utilitzar el cervell per fer arrels quadrades, jo crec que la quantitat d'informació és tan grossa que **el cervell no pot ser un magatzem d'informació, sinó un magatzem d'adreces on trobar la informació instantàniament. No és el mateix l'activitat intel·lectual humana en un entorn d'informació escassa que en un entorn d'informació excessiva**, i no sé com ho resoldrem, no en tinc la més remota idea. Però veig molt clar que caldrà fer això.

5. La velocitat de la informació accelera el cicle biològic dels coneixements

No només durant aquest anys ha augmentat d'una manera extraordinària la quantitat d'informació, sinó que s'ha produït un altre fenomen: que s'ha accelerat la velocitat en la qual circula, és a dir, que cada vegada hi ha més informació i que cada vegada funciona més de pressa. Aquest augment de la velocitat de la informació es tradueix en el fet que les comunicacions entre les persones s'han accelerat i, per tant, coses que abans passaven en un període de temps llarg ara passen en molt pocs dies o en pocs minuts. Penseu com es comunicaven els científics entre ells, en el passat, quan feien algun descobriment: s'escrivien una carta! Després es va institucionalitzar una revista científica: s'escrivia un article i al cap d'un mesos és publicava a la revista. Ara el que es fa és escriure l'article per al doctorat, però el primer és posar-ho a Internet.

Això crea una situació que accelera el cicle biològic dels coneixements. La societat humana sempre ha funcionat des del punt de vista intel·lectual: hi ha un nivell de coneixements, es creen unes noves idees, apareixen unes noves informacions, hi ha qui amb aquelles informacions fa coneixements, es difonen aquests coneixements, i arriba un moment en el qual aquells coneixements es van transformant, i n'apareixen uns de nous que maten els coneixements anteriors. Per tant, els coneixements tenen un cicle biològic, i a mesura que ha anat accelerant aquest procés, aquest cicle s'ha anat accelerant, i, per tant, el cicle de renovació dels coneixements és més curt. Però ha passat una cosa que no ha passat mai: **el cicle de renovació de coneixements fonamentals s'ha fet més curt que el cicle de la vida de les persones**, amb la qual cosa el sistema educatiu se n'ha anat a fer punyetes: serà millor o pitjor, però està pensat des de fa molts anys per transmetre a les generacions joves una sèrie de coneixements que almenys li serveixin per a la vida.

Per tant, se suposa que els coneixements que adquireixen els nens i les nenes en la primera etapa de la seva vida són un coneixements més o menys estables i vàlids per la resta de la seva vida. Quan dic que se n'ha anat a fer punyetes el sistema educatiu, que vull dir? Vull dir que **el sistema educatiu no pot seguir sent quelcom pensat per a les primeres etapes de la vida: la persona humana que visqui en societat haurà d'estar permanentment en una tasca educativa**, d'aprenentatge, la qual cosa ens enfronta a dos grans problemes:

- Això vol dir que hem de crear noves institucions educatives?
- O les actuals institucions educatives agafaran aquesta tasca d'allargar-se al llarg de la vida?

Penso que la majoria de les institucions tindran una dimensió educativa (formació del personal). En el moment en què l'educació sigui quelcom al llarg de la vida, seguiran existint tasques educatives centrades en la primera part de la vida, però amb un contingut diferent de l'actual: perquè no és el mateix ensenyar a uns nens i nenes una sèrie de coneixements per a la vida, que preparar una sèrie de nois i noies perquè vagin aprenent al llarg de la vida. El que se'ls ha de donar en els 10 primers anys és diferent en un cas que en un altre i, per tant, d'alguna manera la tasca inicial o el currículum inicial, o la transmissió inicial en el primer període educatiu haurà de contenir coneixement. Possiblement menys que ara, i haurà de contenir més habilitats, més actituds, més aprenentatge per l'aprenentatge. També tota una sèrie de coses que les escoles ja comencen a fer, però crec que ho fan encara d'una manera molt tímida i crec que hauria d'ésser més forta, encara més forta. Amb això vull dir que la nostra relació de persones i d'informació, de persones i coneixements, ha variat en quantitat i velocitat, i això ens obliga a pensar en conceptes bàsics del que és la tasca educativa.

Les noves tecnologies sí que ens ajuden una mica, perquè **no desapareixerà el col·legi, ni tampoc la mestra. El que jo crec que desapareixerà serà la classe, és a dir, el concepte de classe com un emissor i vint-i-cinc receptors que reben tots els mateixos coneixements al mateix ritme. Per tant, les noves tecnologies podran ajudar molt perquè una part molt important de la transmissió de coneixements no té perquè fer-la el mestre.** Per exemple, a la universitat, a tal catedràtic no hi anem, per què? Perquè explica el llibre. En canvi, el contacte personal amb el mestre servirà per a d'altres coses, entre les quals com anar a trobar, com buscar. **El mestre serà cada vegada menys un transmissor de coneixements i més un tutor del currículum vital de cada una de les persones que estan confiades a la seva tutela**, cosa que seria molt difícil si no hi haguessin nous mitjans per a la transmissió del coneixement: llibres, vídeos, televisió, Xarxa.

6. La ruptura de la Societat Industrial amb la Societat del Coneixement: cap a un nou model de convivència

L'últim punt que jo voldria tocar, perquè em sembla que afectarà molt a una part del que jo en diria l'educació dels nanos actuals, és aquesta ruptura que ja he comentat abans que és la Societat Industrial i Societat del Coneixement. Aquesta ruptura suposa un nou model de convivència, perquè, molt simplificat, aquesta abundància de coneixements, aquesta abundància d'informació, fan que en la nova societat la informació i els coneixements juguin un paper clau en tot. Fins i tot en aquelles coses que fins ara no tenien res a veure amb la informació i els coneixements, com és la fabricació de coses. És a dir, els coneixements es converteixen, una vegada més, en un element de valor econòmic per a les empreses i per a les persones i per al nostre benestar. **Cada vegada més en els processos de producció substituïrem la utilització d'elements materials per la utilització de coneixements.** Tots sabem que si tu pots fabricar això, l'empresa compra materials, energia, mà d'obra, capital, això ho barreja i fabrica un producte. Què passa en la societat actual, en la qual tothom ha descobert que podem estalviar cadascun d'aquests elements utilitzant més coneixements? En el cas de la indústria apareix la tecnologia.

6.1 Cap a la desmaterialització del consum

Per tant, una vegada més hi ha una substitució accelerada d'elements materials per coneixements. Això passa també en la nostra vida privada: a poc a poc anirem descobrint que per al nostre benestar no necessitem tants béns materials i que podem substituir l'ús d'uns béns materials per l'accés directe al coneixement. Per exemple, a casa vostra teniu CD; uns altres tenen discos de música... estic convençut que d'aquí a quinze anys no tindrem un sol CD i que, en canvi, a cada moment escoltarem la música que vulguem. Perquè en aquest moment, per escoltar la música que vulguem i no la que ens dona la radio, que no és la que volem, no ens ha tocat altre remei que fer-nos a cadascú de nosaltres un magatzem físic de música, i, en canvi aviat descobrirem que el que volem és escoltar música i no pas veure el CD. Si podem tenir accés a un servei que ens doni la música que volem, la pel·lícula que volem, la informació que volem, llavors s'han acabat els cassets, els CD, amb la qual cosa haurem desmaterialitzat una part molt important del consum.

D'aquí a 10 anys no caldrà portar rellotge per saber l'hora que és. Us dic això perquè **anem cap a un procés de desmaterialització en la nostra vida que farà, primer, que els béns materials tinguin menys importància, i que, segon, la producció d'aquests béns materials es faci d'una manera més simplificada des del punt de vista de la mà d'obra.** Aquest canvi fa desaparèixer el model de convivència de la societat industrial.

6.2 Cap a la no coincidència del binomi espai-temps del lloc de treball

La nostra societat està organitzada des del punt de vista industrial: s'agafen materials, s'hi afegeix energia, aquesta ho transforma, surt una cosa que anomenem peces, i aquestes s'ensamblen i surt. Per fer aquest procés és imprescindible que les persones que treballen vagin totes al mateix lloc i les mateixes hores, sinó això no va: és un procés que va amb una simultaneïtat en l'espai i en el temps dels integrants del procés. Això ha donat lloc a la nostra organització civil, i encara la gent parla que té un "puesto de trabajo", que per treballar s'ha d'anar a un lloc concret, i s'ha creat un lloc per a treballar i un lloc per a viure; unes hores per a treballar, i unes hores per a viure... I aquest lloc per a treballar i per a viure cada cop s'han separat més, perquè les necessitats de les indústries ha creat els polígons industrials, i s'han creat els centres de les ciutats, i llavors hem descobert aquest esport que consisteix a desplaçar-se del lloc on vius al lloc on treballes. I com que tots hem de coincidir en el lloc i en l'hora, doncs tots a la mateixa hora!, i tots, de dilluns a divendres, a treballar, i dissabte i diumenge festa, i tots vacances a l'agost. Abans de la Societat Industrial, el lloc de treball i el lloc de viure coincidien. Aquest model industrial ha donat lloc a una organització social que l'ha adoptat, tota la societat, fins i tot la que no és industrial: no només està oberta la cadena de la SEAT de 8 a 15, sinó també els bancs. I per què carai els bancs fan aquest horari i en canvi estan tancats a les tardes, que és quan els necessites? Per què?

O per què els serveis que no tenen res a veure amb la indústria han de fer uns horaris, i si tens un problema sanitari el dissabte al vespre, o a l'agost, no et pots morir perquè els

hospitals sols un servei de guàrdia? En un model social en què la indústria serà un 15 % de la població activa, ni les empreses del món de la informació ni les empreses del món dels serveis tenen per què funcionar amb les pautes de les empreses industrials. Per tant, canviarà totalment l'organització del treball, perquè les empreses del món de la informació tenen altres exigències, no tenen l'exigència de la simultaneïtat de l'espai i el temps. Per exemple, a Brussel·les, a la Comissió Europea, ara hi ha uns 16.000 funcionaris, aproximadament. D'aquests, 4.000 són traductors: això vol dir que a Brussel·les cada matí hi ha 4.000 persones que a les 8 del matí esmorzen i agafen el cotxe, l'autobús, i se'n van a l'edifici de la traducció, puguen cadascú al seu pis, a la seva taula, davant del seu PC, i per un cable que ve de l'ordinador central els arriba una directiva o comunicació, que normalment és en anglès o francès. Aquests fan la feina, i a les 5 de la tarda pleguen i se'n van a casa seva. Però per què carai aquesta gent ha de ser a Brussel·les? Per què no poden fer això amb el cable una mica més llarg, que arribés a Copenhaguen, Atenes o Estocolm? Ho podrien fer des de casa seva!

L'atenció al client hauria de ser molt més permanent. Jo crec que les empreses del món de la informació estaran obertes les 24 hores del dia, 7 dies per setmana i totes les setmanes de l'any, i dintre d'aquesta obertura permanent hi haurà gent que treballarà unes hores, hi haurà qui en treballarà unes altres, hi haurà gent que anirà a l'empresa, hi haurà gent que no anirà a l'empresa, hi haurà gent que anirà uns dies a l'empresa i uns altres no hi aniran -això quan hi hagi empresa física, perquè en altres casos no n'hi haurà. La relació treball-temps-espai-lloc canviarà fonamentalment, i això és un gran repte, perquè fonamentalment hi ha dos grans perills: no podem confondre un sistema d'organització del treball amb una relació contractual empresa-treballador. Avui dia un contracte laboral de treball, què és? És un contracte de lloguer de temps: una empresa i un treballador estableixen un contracte pel qual un treballador dóna-deixa-lloga a l'empresa tantes hores del seu temps per anar a un lloc a fer el que li digui l'empresa i de la manera que li digui l'empresa. Aquest és el típic contracte laboral industrial, i precisament per això quan hi ha una vaga és per les hores, o pel salari-hora.

En una empresa en què l'important sigui el tractament de la informació o la prestació d'un servei, ni el nombre d'hores, ni el lloc on es presten, ni l'horari, ni el preu-hora seran els elements fonamentals. I aleshores els contractes del futur s'assemblaran molt més al que avui dia en diem contracte de prestació de serveis, amb l'enorme perill que moltes empreses intentaran canviar al que és el nou sistema d'organització substituint un contracte actual per un contracte de serveis -és a dir, treure's de sobre la responsabilitat del contracte laboral que té contret l'empresari.

Hem de ser capaços d'entendre el concepte de contracte laboral amb els beneficis per adaptar-lo a una nova manera d'organització del treball, que és absolutament necessària, però que no pot representar un retrocés de mig segle en tot el que és l'avenç laboral i social que hi hagut. Aquest moviment cap aquesta nova manera de treballar o de fer les coses comportarà un extraordinari augment de l'autonomia personal.

6.3 Cap a l'augment de l'autonomia personal

Penseu en la societat actual, en quines hores treballaves i quines no treballaves; t'ho donaven fet, les hores de feina anaven lligades al lloc de feina... per tant, el sistema és el que donava aquesta pauta. Aquest sistema et diu quan has d'estudiar. **En el nou sistema, tu hauràs de decidir quan treballar o quan estudiar, i el problema és que aquesta major autonomia demana una major maduresa**, perquè el que està passant avui dia és que en el moment en què molts pensem que es pot treballar a la feina i també a casa, quan no hi ha aquesta barrera, moltíssima gent el que fa és treballar sempre, perquè no és capaç de prendre decisions que abans li donaven fetes. Es necessita un extraordinari augment de l'autonomia personal, de la maduresa de les decisions per viure en una societat que des d'aquest punt de vista i d'uns altres serà molt més lliure, permetrà una molt més alta autoorganització. Jo penso que no només hi ha un perill, sinó un cert trauma.

Les societats europees són unes societats que al llarg del segle XX l'únic que han anat buscant és més seguretat, i això ens porta a una explosió d'una certa inseguretat, a uns sistemes de treball molt més efímers, molt més informals, molt menys segurs. A unes relacions laborals molt menys clares, amb uns sistemes d'aprenentatge molt més dependents de la teva pròpia

voluntat que no pas dels sistemes d'èlit, i això tinc una mica la impressió que és quelcom que hauríeu de començar a fomentar des de l'origen perquè, si no, fa por dir el que deia al principi, exagerant, que la gent es trobarà amb aquest ambient que estic descrivint: no estarà preparada, i llavors aquella veritat que deia jo que els meus néts els prepareu per a una societat que no existirà, al final serà una mica veritat, i això ja no és un problema d'educació, sinó un problema en part d'actituds i de valors. I acabo dient que no pensem que tot ho ha de fer l'escola, perquè una de les coses que hem patit massa últimament és que l'escola ho hagi d'arreglar tot.

Moltes gràcies.